

I. Termeni privitori la conducători și conducerea de stat

Царь «țar, împărat» este forma comună tuturor redacțiilor slavone, a substantivului slav vechi цѣсарь¹. Apare în cronici: a) pentru a denumi pe orice împărat, inclusiv pe sultan, când se referă la monarhi din afară și b) ca sinonim cu voievod (domn) cu privire la Țările Române. De pildă: a) сестра Гемѣна царѣ «sora țarului Semen» (*Anonim*, p. 7); оумрѣтъ царь Оуросъ «a murit țarul Uroș» (*Cr. sîrbo-mold.*, p. 190); Махмет бегъ, царь тоурскыи «Mehmet beg, împăratul turcesc» (*Putna*, I, p. 46). b) молдавстии царѣ «țarii (voievozii, domnii) Moldovei» (*Anonim*, p. 6); вѣнегда сѣдѣше царь на вѣлад «cînd stătea la prînz domnul (țarul, voievodul)» (*ibidem*, p. 8).

Prezența termenului црь pentru voievozii moldoveni se explică prin faptul că în cronici, scrieri cu caracter de slăvire a domnilor, cronicarii noștri au folosit acest termen sub influența stilului retoric, pompos al cronicilor slavo-bizantine². De altfel, titlul de царь apare uneori alături de cel de воевода și господинь (*Macarie*, p. 83).

Царица «doamna, soția voievodului, împărăteasa». Tot sub influența cronicii lui C. Manasses se folosește царица³, femininul lui царь, în locul substantivului воевода, atestat frecvent în documente. Despre Roxanda, mama lui Bogdan Lăpușneanu, în *Azarie* se menționează: и царица приставница надъ вѣскми «și doamna, cîrmuitoare peste toți» (p. 135); но великодаровитѣа сѣа царица «iar această doamnă prea-darnică» (*ibidem*). De asemenea, termenul se întilnește la Neagoe Basarab, dar cu sensul de împărăteasă: оуслышнѣ царицѣ. оуслышнѣ царѣ «ascultați împărăteșe, ascultați împărați» (p. 222).

Царство, forma mediobulgară a substantivului slav vechi цѣсарство⁴, se folosește în cronici cu două sensuri: a) «împărăție»⁵ cînd se referă la state străine considerate ca imperii și b) «domnie, stăpînire», cînd este vorba de voievodatele noastre. Iată cîteva exemple: a) царь Махмед бегъ царство прѣема «împăratul Mahmed beg a luat împărăția» (*Cr. sîrbo-mold.*, p. 190); тѣ не се печетъ сѣмъ ни о царствѣ ни о господствѣ «acesta nu se îngrijește nici de împărăție, nici de domnie» (*Neagoe*, p. 228); b) вѣздвигоша... изметнѣтъ его изъ царства «s-au ridicat... să-l scoată din domnie» (*Macarie*, p. 80); царство Илѣшико Махмета «domnia lui Iliș Mahmet» (*Eftimie*, p. 110); оутвѣрднѣтъ ему царство «întărindu-i domnia» (*Eftimie*, p. 115).

Cu sensul de «domnie, stăpînire» царство nu se folosește în documente în care găsim господство în formule ca: да оутвѣрднѣтъ вѣ господствѣ его «să-l întărească în domnia lui» (P. P. Panaitescu, *Ț. R.*, p. 169). Ca sinonim al lui господство din documente, царство apare la cronicarii moldoveni care au suferit influența istoriografiei slavo-bizantine.

Ямнра «amira». Alături de cuvîntul slav царь, pentru a denumi pe sultan în cronici se folosește și ямнра, în exemple ca: великому ямнрѣ Гоулімѣноу «marelui amira Suliiman» (*Macarie*, p. 88); ямнрѣ Гоулімѣноу прѣдѣстѣа «s-a înfățișat lui amira Suliimen» (*ibidem*, p. 89); погыбѣ Баизит ямнра «a pierit Baiazid amira» (*Cr. sîrbo-mold.*, p. 190).

¹ Vezi Sadnik și Aitzetmüller, *Handwörterbuch*, p. 15; Berneker, *SEW* p. 1271.

² I. Bogdan relevă folosirea improprie a termenului царь pentru господинь (*Letopisețul lui Azarie*, p. 21).

³ Vezi I. Bogdan, *op. cit.*, p. 21 și 40.

⁴ Sadnik și Aitzetmüller, *Handwörterbuch*, p. 15.

⁵ În *Învățăturile lui Neagoe Basarab* (p. 225; 239) se întilnește царство și cu referire la «împărăția cerească», ca în textele religioase.